

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації «Феноменологія любові у філософії Жана-Люка
Маріона» здобувача ступеня доктора філософії з галузі знань
03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 033 «Філософія»
Гнатіва Андрія Дмитровича**

1. Актуальність теми дисертації

Відштовхуючись від тлумачення дару любові у феноменології Ж.-Л. Маріона, представленій як занепокоєння становищем людської самості, автор дисертації досліджує історичну панораму деконструкції метафізичної традиції в контексті «теологічного повороту» французької феноменології кінця ХХ-го століття. Французька філософія після Другої світової війни перебувала в активному діалозі з німецьким мисленням, головним чином з онтологією Мартина Гайдегера та феноменологією Едмунда Гусерля. «Французький Гайдегер» і «французький Гусерль» були предметом досліджень, проведених Морісом Мерло-Понті, Жаном-Полем Сартром, Еммануїлом Левінасом, Полем Рікером, Жаком Деррідою, представниками структуралізму і постструктуралізму 1960-1970 років. Французька манера читання й інтерпретації німецької філософської спадщини розкрила проблемність в підходах Гайдегера й Гусерля щодо розуміння понять свідомості, часу, буття, мови і суб'єктності. Звідси, переосмислення лінгвістичних, герменевтичних і семіотичних «поворотів» по-різному актуалізувалося в роботах нового покоління французьких феноменологів, зокрема Мішеля Онрі, Онрі Мальдіне, Марка Рішіра, Франсуази Даст'юр, Жана Греша, Еліани Ескуба, Дідьє Франка, Рено Барбараса, Наталі Депраз і Жосліна Бенуа. Вельми плідним виявився філософський доробок Жана-Люка Маріона, Жана-Луї Кретьєна, Жана-Іва Лакости й Жана-Франсуа Куртіна та їхні дискусії й переосмислення концептуальних надбань Рене Декарта, Едмунда Гуссерля та Мартина Гайдегера. Внесок Ж.-Л. Маріона у феноменологічну традицію висвітлює й поглиблює розуміння суб'єкта в нерозривності від феномену любові. У цьому контексті по-новому зринає питання щодо суб'єктивності, зосібна, метафізичного статусу суб'єкта та «іншого», який впродовж історії філософії уміщевлював себе між «бути» або «мати». Ці дієслівні трансформації увиразнюють прояви суб'єктивності, які оберігала пам'ять і, одночасно, зраджувала забуттям агапійну складову буття в «досвіді любові» на шляху до віднайдення його автентичного смислу. Це

проявлялося в інертній відірваності людини від досвіду любові й перешкоджало віднайденню нею того «єдиного місця у світі» (*au lieu de soi*), всередині якого розкривається автентичність її суб'єктивності.

Таким чином, актуалізація дійсності любові дозволяє залучити до суб'єктивного світу «люблячої особи» поклик любові у значенні «перехрещених тілесностей» та «перетинаючих споглядань». Такий підхід збагачує концептуалізацію комунікативної взаємодії «Я» та «Іншого» й спонукає до переосмислення соціальної дійсності з погляду формування в ній умов людяності та відповідальної свободи в контексті екзистенційних проблем людського існування.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 43/12 від 06 грудня 2017 р.).

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу здійснено в рамках виконання комплексної науково-дослідницької теми кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана (1) «Переусвідомлення буття людини в добу глобалізації: ідентичність і свобода самоздійснення». (Номер державної реєстрації: 0118U000620); та (2) «Трансформація філософії під впливом сучасних викликів». (Номер державної реєстрації: 0122U200706).

3. Особистий внесок здобувача в отримані наукові результати.

Дисертація є самостійною дослідницькою роботою, в якій системно розглянута феноменологічна концепція любові у філософії Ж.-Л. Маріона. Відстежено її концептуальний вплив на переусвідомлення інтенційності та суб'єктивності, висвітлено розуміння структури Маріонового суб'єкта (*adonné*), критично поданого крізь призму автаркічного існування самості «я», що відкриває новий горизонт для феноменологічних досліджень. Усі продемонстровані у дисертації положення й результати здобуті автором самостійно. Наукова праця виконана без участі співавторів.

Прослідковано особливості інтерпретації любові крізь призму дару (*donum*) і прощення (*perdonum*), що лежать в основі її концептуалізації. Досліджено відношення любові до розуміння часу, простору, самості та взаємності, зокрема, як економічного обміну, психологічного несвідомого прагнення, культурного явища. У цьому ракурсі розглянуто проблему етимологічного розуміння термінів *eros*, *philia*, *agape* в сенсі

екзистенціального становища людини. Доведено, що в аспекті «еротичної редукції», *ego* не є самодостатнім примордіальним принципом власного конституювання. Відтак, обґрунтовано й охарактеризовано проявлення первісної гетерономії самості на противагу первісній автономії *ego*. Це означає, що можливість існування любові виходить поза горизонт автономії та рівності і свідчить про передування її як контр-обличчя (*contre-regard*) щодо картезіанського *ego*, як контр-інтенційності (*contre-intentionnalité*) щодо Гусерлевого трансцендентального суб'єкта і як контр-«ось» (*contre-das Sein des Da*) стосовно Гайдегєревого «ось-буття».

У процесі здійснення дисертаційного дослідження автором виокремлено принципи, якими обумовлюється концептуалізація феномена любові. У контексті Маріонового дискурсу запропоновано ідею «відстані», яка забезпечує прагнення бути автентичною «своєю чужості» як основи феномену любові, що приходить і з'являється в горизонті даності. У цьому конститується асиметричне відношення між любов'ю і буттям, між люблячим і любленою людиною, що виявляє нетотожність між ними й оприявнюється, здійснюється, даром любити першим. Здатність любити першим засвідчує можливість любити без присутності «приймача дару» (*donateur*), «отримувача дару» (*donataire*) і самого дару (*don*). Це спонукає розуміти любов як феноменологічне здійснення дару й процесуальне перетворення її в парадокс буттєвості.

У дисертаційному дослідженні концептуалізовано діалогове відношення мови і любові. Воно уможлиблюється через діалогову структуру «поклику-відповіді», злука яких відкриває їхнє обопільне взаємопереплетення, в якому «поклик відповідає, а відповідь кличе». У намаганні прояснити часову нескінченність поклику та кінцевість відповіді на голос любові, Жан-Люк Маріон вдається до визначення стану «безмежного надміру» та «парадоксу дару» в категоріях неможливості та пасивності. Феноменальність любові запропоновано розуміти як виняткову можливість її маніфестації в тому, що вона знаходить себе не в досвіді нестачі чи відсутності буття, але в неперервному уможливленні його започаткування через здатність любити Іншого першим.

Результати досліджень, які наведені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать автору і є його науковим доробком.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів та запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Отримані результати є науково обґрунтованими й ретельно виваженими, вони обумовлюються феноменологічним методом досліджень. Результати дослідження багаторазово апробовано у вигляді доповідей на науково-практичних міжнародних та всеукраїнських конференціях і перевірено у процесі рецензування публікацій у фахових виданнях.

Обґрунтованість та надійність наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується використанням сучасних наукових досліджень українських та іноземних філософів з предметного поля феноменології Жана-Люка Маріона.

Достовірність досліджень та отриманих результатів ґрунтується на належній інформаційній основі, якою стали монографії, наукові статті та праці, виконані в межах методології наукового дослідження в ділянці теоретичної й феноменологічної філософії. Використання сучасного теоретико-методологічного і текстуально-герменевтичного забезпечення запевнює належну обґрунтованість результатів дослідження й переконливість отриманих висновків і пропозицій.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Дисертаційна робота є першим в українській філософії систематичним та цілісним філософським дослідженням феномену любові у філософії Жана-Люка Маріона. Дисертаційне дослідження ознайомлює з філософським доробком Ж.-Л. Маріона в контексті його критики метафізики присутності й переосмислення статусу інтрасуб'єктивності суб'єкта згідно з принципами феноменологічних редукцій стосовно подій і даності феноменів. На основі феноменологічної концепції Жана-Люка Маріона виокремлено принципове значення агапеології для цілісного об'єднання метафізичних, феноменологічних та онтологічних принципів дослідження структури буття й місця людини в ньому.

Наукова новизна одержаних результатів визначається такими положеннями:

вперше:

- здійснений комплексний аналіз конституювання людської суб'єктивності через визначення феноменології даності, яка, на протиположності онтології життя, ставить під сумнів трансцендентальний статус суб'єкта

завдяки осягнення Іншого у призмі дару любові. З'ясовано, що вагомим чинником переусвідомлення (не)-«народження суб'єкта» та віднайдення його автентичності є Маріонове запровадження трансцендентальної, екзистенціальної та еротичної редукцій, що визначили невідворотність переходу думки від активності суб'єкта до пасивності реципієнта феноменів, яке увиразнилося в понятті «erotичного пост-суб'єкта» *adonné*;

- виокремлено і віднайдено знехтувані філософською традицією концепти любові в текстах Декарта, Гусерля та Гайдегера, що реконструюють концептуальні, екзистенціальні та герменевтичні відмінності між егологічним і альтерологічним статусом суб'єкта. На основі текстуального і лінгвістичного аналізу обґрунтовано оригінальність Маріонового переосмислення філософії Декарта, Гусерля, Гайдегера і Левінаса, яке спонукає до оновленої пост-метафізичної концептуалізації структури суб'єкта стосовно місця в ньому «єго», «Я», «ось-буття» та Іншого, що істотно розширює горизонт філософської традиції;

- критично проаналізована Левінасова етика відповідальності за Іншого як самовідданого свідка поклику. Показано, що застосування відношення «поклику – відповіді» проблематизує діалог Левінаса, Маріона і Кретьєна з Гусерлем та Гайдегером. Аргументи Маріона щодо концептуалізації значення «контр-інтенційності» протиставляються до Гусерлевого розуміння интенційності, самоспостереження й емпатії. З'ясовано, що підставою для нового рівня дискусії стала Маріонова концепція інтуїції, обґрунтована ним у критиці дерріданського розуміння интенційності. Це стосується передовсім епістемологічної та економічної парадигм, яка покладені в основу тлумачення сенсу дару, безкорисливості та співдарування у перцепції феномену любові;

- виокремлено Маріонове розуміння неінтенційної структури дару, визначеної у статусі його позаоб'єктності, до якої одночасно редукуються стани дарувальника та одарованого. З'ясовано, що у феноменології Маріона оприявлення феноменів є безпосереднім похідним явленням даності, яка розкривається немов «складка дару» «за відсутності» горизонту з'явлення або ж поза ним. Наявність такого проявлення феномену дару стає його власною необумовленою подією в якій даність дару маніфестується феноменом обдарованості, що оприявнюється без «опосередкування», без генеалогії і без залежності від чогось іншого;

- обґрунтовано феноменологічно-онтологічну структуру *турботи* через відношення «люблячого» до безумовного поклику «любити першим»,

який виникає «замість» метафізичного суб'єкта і відповідає еротично-агапійному спонуканні любові до Іншого;

- зібрана розлога сучасна бібліографічна база джерел для поглиблення онтологічних, феноменологічних і теологічних досліджень філософської спадщини Р. Декарта, Е. Гусерля, М. Гайдегера, Ж.-Л. Маріона;

- визначено термінологічні особливості Маріонової феноменології й запропоновано переклад ключових синтагм і «понять-новонізмів» українською мовою: застосовано принцип пояснення складних термінів у порівнянні з їхніми офіційними іншомовними перекладами, завдяки чому досягається відповідна оригіналові прозорість, що допомагає адекватно тлумачити тексти й водночас збагачує український філософський дискурс. Зокрема запропоновано перекласти французький термін «*adonné*» відповідником «самовідданий», який вказує на пасивну екзистенцію суб'єкта, який відповідає на поклик Іншого до любові;

набули подальшого розвитку:

- міркування про доцільність кореляції феноменологічного й теологічного мовного апарату Ж.-Л. Маріона, яка виявляється в критичних зауваженнях Дж. Мілбанка, Е. Фалька, М. Зарадер, а також Д. Жаніко щодо теологічного повороту у французькій феноменології;

- дослідження філософського розуміння «Еросу» й «Агапе» в герменевтичних тлумаченнях св. Августина та Псевдо-Діонісія Ареопагіти у кореляції з сучасними теологічними дискурсами щодо еротичного та агапійного сприйняття людського буття;

- Маріонова концепція любові у пов'язанні її з поняттями «насиченого феномена», «невзаємність дару», які тісно переплітаються з теологічною антропологією Ганса Урса вон Бальтазара;

- обґрунтування Гайдегерового сприйняття екзистенціальної «відстані» щодо тлумачення концепції «відстороненості» (*Gelassenheit*) М. Екгарта та «можливості-бути» (*das Sein-lassen*) Г. Аренд, що розкриває парадокс прірви між любов'ю та буттям;

- доцільність історико-філософського співставлення Маріонового феноменологічного принципу «наскільки редуції, настільки даності» щодо принципу редуції Я. Паточки: «наскільки *epoche*, настільки даності». Це дозволяє усвідомлювати «Я» поза межами буття й умовживлює мисленнево позначати «дар» як подію й загадку, які маніфестуються «в» або «через» *epoche* в новій герменевтиці дарування;

поглиблено:

- дослідження структури поклику через тлумачення таких її складових, як краси, комунікації, голосу, німоти, мовчання, запізнілості, вибору.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

Аналіз кількості наукових публікацій, повноти опублікування результатів дисертації та особистого внеску здобувача до всіх наукових публікацій, що результати дослідження отримані автором самостійно та повною мірою відображені у публікаціях.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано самостійно у 4 наукових працях, серед них 3 статті у наукових періодичних виданнях (у т. ч. одна стаття у закордонному виданні, що індексується в наукометричній базі *Scopus*), 7 праць апробаційного характеру. З них відповідно до вимог п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, зараховано 11 публікацій. Загальний обсяг публікацій, що належить особисто автору, становить 3,5 ум.-друк. арк.

6.1. Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Гнатів А. Богословський поворот у французькій феноменології / А. Гнатів // Феноменологія і релігія: Щорічник Українського феноменологічного товариства; [ред. А. Богачов, В. Кебуладзе]. – Київ: Дух і Літера, 2010. – С. 47–59 (0,4 друк. арк.).

2. Hnativ A. Jean–Luc Marion’s veil of «the ‘end of Metaphysics’». Towards an indeterminate excess of saturation and deficiency in phenomenology / A. Hnativ // Visnyk of the Lviv University. – 2018. – № 20. – Р. 128–141 (0,4 друк. арк.).

3. Hnativ A. Listening to the voice *d’une parole*: Call and Response in Jean–Louis Chrétien’s Phenomenology / A. Hnativ // Visnyk of the Lviv University. – 2019. – № 22. – Р. 74–80 (0,4 друк. арк.).

6.2. Наукові статті, опубліковані у періодичних наукових виданнях інших держав, які включені до міжнародної наукометричної бази даних Scopus:

1. Hnativ A. La voix de l'appel du sujet chez Jean–Luc Marion / A. Hnativ // Journal: Meta: Research in Hermeneutics, Phenomenology, and Practical Philosophy. – 2020. – № 12/2. – P. 407–428 (0,5 друк. арк.) http://www.metajournal.org//articles_pdf/407-428-hnativ-meta-2020-no2.pdf.

7. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозиумах, семінарах тощо

1. Гнатів А. Сутність поезії Гельдерліна в інтерпретації М. Гайдегера / А. Гнатів // Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2018» (26–27 квітня 2018 року): матеріали доповідей та виступів; [за ред. У. В. Мовчан]. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. – Ч. I. – С. 100–102 (0,2 друк. арк.).

2. Гнатів А. Коли філософія переходить у поезію. Гельдерлін у «*Beitrag zur Philosophie*» Гайдегера / А. Гнатів // Дні науки філософського факультету – 2018 (15–16 травня 2018 року): Тези щорічної наукової конференції; [за ред. Л. Рижак, О. Квас, Б. Ткачук]. – Дрогобич: ТЗОВ «Трек–ЛТД», 2018. – С. 15–17 (0,2 друк. арк.).

3. Гнатів А. Впровадження в поняття «поклику» у феноменології Жана–Луї Кретьєна / А. Гнатів // Тези звітної наукової конференції філософського факультету; [за ред. Л. Рижак, Г. Шипунов]. – Львів: ЛНУ, 2019. – С. 47–49 (0,2 друк. арк.).

4. Гнатів А. Дарування дару в деконструкції Жака Дерріди та феноменології Жана–Люка Маріона / А. Гнатів // Тези звітної наукової конференції філософського факультету; [за ред. Л. Рижак, Н. Жигайло]. – Львів: ЛНУ, 2020. – С. 24–27 (0,2 друк. арк.).

5. Гнатів А. Теорія пристрастей у вченні Аврелія Августина Гіпонійського / А. Гнатів // Дні науки філософського факультету – 2020 (18 травня 2020 року): Тези щорічної всеукраїнської наукової конференції; [за ред. Л. Рижак, Н. Жигайло, Б. Ткачук]. – Львів: ТЗОВ «Трек–ЛТД», 2020. – С. 15–18 (0,2 друк. арк.).

6. Гнатів А. Ідея Еросу у філософії Псевдо–Діонісія Ареопагіта / А. Гнатів // Тези звітної наукової конференції філософського факультету; [за ред. Л. Рижак, Н. Жигайло]. – Львів: ЛНУ, 2021. – С. 33–35 (0,2 друк. арк.).

7. Гнатів А. Ідея пост-метафізичного бога у творі «Бог без буття» Жана-Люка Маріона / А. Гнатів // Дні науки філософського факультету – 2021 (18-19 травня 2021 року): Тези щорічної всеукраїнської наукової конференції; [за ред. Л. Рижак, Н. Жигайло, П. Коряга]. – Львів: ЛНУ, 2021. – С. 29-31 (0,2 друк. арк.).

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Теоретико–методологічна основа дослідження перекликається з низкою загальних методів аналізу, синтезу, порівняння. В межах Маріонової концептуалізації феномену любові можна застосувати феноменологічний метод як дослідження сенсу феноменів, самоафектації, неінтенційної (само)даності, свідомості й самої феноменальності. Окрім того, важливим міждисциплінарним збагаченням стає аналіз генези Еросу, що виокремлює вплив античної грецької філософії на формування теологічного розуміння «агапе». Ілюструючи багатогранність феномену любові, пропонується альтернативне поглиблення концептів покликання (Ж.-Л. Кретьєн), дару (Ж. Дерріда, Дж. Мілбанк), тілесності (М. Мерло-Понті), споглядаючого обличчя (Е. Левінас). У дисертаційному дослідженні ми взяли за основу першоджерельні твори Ж.-Л. Маріона французькою мовою й критичні коментарі здебільшого іноземними мовами. Для перекладу та інтерпретації феноменологічних текстів були взяті під увагу офіційні наявні переклади, застосовані загальнотеоретичні принципи наукового дослідження і витлумачені мовні складності філософських текстів Ж.-Л. Маріона».

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження Гнатіва А.Д. полягає в тому, що основні концептуальні та методичні положення, узагальнення і висновки, зроблені автором, можуть викладатись у навчальних курсах у Львівському національному університеті імені Івана Франка, зокрема таких, як «Сучасна французька філософія», «Метафізика і пост-феноменологія в ХХІ столітті» та «Сучасні французькі філософські концепти і термінологія».

Дисертаційне дослідження істотно розширює ознайомлення з феноменологічною тематикою Ж.-Л. Маріона, а також на прикладі розлогої бібліографії розкриває проблематику нових літературних, теологічних і мистецьких творів та нового тлумачення низки феноменів, серед яких – мовлення, безкорисливість волонтерство, прощення, пам'ять, забуття, суб'єктивність тощо. Окремі теми можуть послугувати для підготовки актуальних для теоретичної, практичної та соціальної філософії статей, дисертацій і монографій, тематично пов'язаних з сучасною французькою феноменологією. Стиль, поняття і переклади окремих фрагментів можуть послужити для розширення теоретичної бази української філософської термінології в лабораторії перекладу.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дисертацію заслухано та обговорено на розширеному науковому семінарі кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 3 від 02.10.2023 р.). У ході обговорення дисертації суттєвих зауважень, які стосуються суті роботи, не було.

Загальний висновок про відповідність роботи вимогам та підсумок по публікаціях.

На основі вищесказаного можна зробити такі висновки щодо поданої дисертаційної роботи:

1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю дисертаційна робота Гнатива А.Д. «Феноменологія любові у філософії Жана-Люка Маріона» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (з наступними змінами).

2. Дисертація відповідає спеціальності 033 «Філософія» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки»).

3. Наукові праці Гнатіва А.Д., опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (з наступними змінами).

4. Дисертація «Феноменологія любові у філософії Жана-Люка Маріона» Гнатіва Андрія Дмитровича рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні наукового семінару
доцент кафедри філософії
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
професор, доктор філософських наук

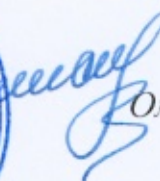
 Андрій ДАХНІЙ

27 жовтня 2023 року

Підпис проф. Андрія ДАХНІЯ засвідчую.

Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
доцент

 Ольга ГРАБОВЕЦЬКА